

СЕКЦІЯ 5

РОЗВИТОК ПРОДУКТИВНИХ СИЛ І РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

УДК 338.439:339.13

Албов Є.О.
студент

*Національного університету кораблебудування
імені адмірала Макарова*

КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПРОДУКЦІЇ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ ПРОДОВОЛЬЧОМУ РИНКУ

PRODUCT COMPETITIVENESS REGIONAL FOOD MARKET

АНОТАЦІЯ

У роботі досліджено трактування терміну “продовольчий ринок”. Розглянуто розвиток конкуренції на ринку продовольчої продукції виходячи з нейтралізації його деформацій в контексті комплексу економіко-правових заходів. Визначено проблемні аспекти у сфері розвитку та захисту конкуренції на ринку продовольчої продукції в Україні. Обґрунтовано способи конкурентних взаємодій фірм на регіональному продовольчому ринку.

Ключові слова: конкурентоспроможність, продовольчий ринок, продовольча продукція, регіональний розвиток, промислові підприємства.

АННОТАЦІЯ

В работе исследованы трактовка термина «продовольственный рынок». Рассмотрено развитие конкуренции на рынке продовольственной продукции исходя из нейтрализации его деформаций в контексте комплекса экономико-правовых мер. Определены проблемные аспекты в сфере развития и защиты конкуренции на рынке продовольственной продукции в Украине. Обосновано способы конкурентных взаимодействий фирм на региональном продовольственном рынке.

Ключевые слова: конкурентоспособность, продовольственный рынок, продовольственная продукция, региональное развитие, промышленные предприятия.

ANNOTATION

In this work the interpretation of the term «food market». We consider the development of competition in the food products based on its neutralizing strains in the context of complex economic and legal measures. The identified aspects of development and the protection of competition in the food products in Ukraine. Proved how competitive interactions of firms in the regional food market.

Keywords: competitiveness, food market, food products, regional development, industry

Постановка проблеми. Формування конкурентоспроможного регіонального продовольчого ринку є першочерговою умовою підвищення економічної і соціальної стабільності національної економіки. Реалії розвитку сучасної регіональної економіки вимагають обґрунтування завдання, поглибленого осмислення, комплексного трактування поняття „конкурентоспроможність продовольчого ринку” та підтримання належного рівня його розвитку. За умов ринкового господарювання продовольче забезпечення населення є найважливішим завданням соціально-економічної політики держави та її

регіонів. Регіональне продовольче забезпечення здійснюється суб’єктами господарської діяльності різних галузей господарського комплексу, які розташовані в межах його території та мають відношення до виробництва і реалізації харчової продукції. Це зумовлює необхідність забезпечення ефективного функціонування цих суб’єктів в межах регіону та раціональних взаємозв’язків між ними, що сприятиме формуванню конкурентоспроможного продовольчого комплексу в цілому.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблеми конкурентоспроможної діяльності регіонального ринку висвітлені в працях Р.В. Глібов, І.О. Іртищевої, Т.В. Стройко, Є.О. Бойко, З.М. Ільїної, І.В. Мирочицької, Н.В. Карпенко, В.Г. Кіт, О.Р. Сафін, С.М. Марич, О.В. Лабунська-Шелест та інших вчених-економістів.

Проте подальшого розвитку потребує розробка теоретико-методологічних основ конкурентоспроможності на внутрішніх і зовнішніх ринках, визначення характеру процесів економічного розвитку регіону з погляду інтересів конкуренції. Доцільність дослідження даної тематики обумовлена розвитком ринкових відносин в країні, і як наслідок, поглибленням процесів, що зумовлюють ефективне функціонування різноманітних товарних продовольчих ринків. Це свідчить про актуальність обраної теми.

Формування цілей статті. Головною метою роботи є виявлення факторів формування систем розвитку продовольчого ринку регіону на основі підвищення його конкурентоспроможності.

Виклад основного матеріалу досліджень. Інтеграція України до світового продовольчого ринку відбувається в умовах посилення на ньому міждержавних конкурентних відносин, а тому потребує утвердження конкурентних відносин на більшості товарних ринків України, зокрема в контексті подальшого удосконалення ринкових механізмів ціноутворення,

цілісної системи захисту конкуренції у підприємницькій діяльності, нормативно-правового регулювання діяльності суб'єктів природних монополій (оскільки ці суб'єкти найчастіше допускають зловживання монополієм становити), структурної перебудови основних продовольчих ринків, системи управління об'єктами державної власності.

Існує безліч підходів до трактування терміну "продовольчий ринок". Усі вони взаємодоповнюють один одного і в сукупності утворюють одне ціле. На думку Н. В. Карпенка, продовольчий ринок як економічна категорія – це сукупність відносин між суб'єктами підприємницької діяльності, що складаються з приводу купівлі-продажу продовольства; місце, де формується попит, пропозиція та ціна на той чи інший продовольчий товар [7]. При цьому зауважимо, що науковець трактує продовольчий ринок акцентуючи увагу на відносинах між суб'єктами підприємницької діяльності, в той час, як продовольчий ринок включає взаємовідносини усіх споживачів і виробників, незалежно від того є вони суб'єктами підприємницької діяльності чи ні. Цікавою ми вважаємо думку З.М. Ільїної, яка стверджує, що продовольчий ринок – це економічна система, що об'єднує вільно взаємодіючих виробників і споживачів продовольчих товарів, які обмінюються між собою на основі повної і достовірної інформації, що призводить до вирівнювання і зниження витрат [4]. З цим твердженням ми можемо погодитись тільки в цій частині, яка стосується об'єднання виробників і споживачів. Проте, ми вважаємо, що суб'єкти продовольчого ринку не завжди володіють повною і достовірною інформацією, а скоріше навпаки, інформація про якість і стан продовольчої продукції часто приховується та викривляється.

Конкурентоспроможність переробних підприємств продовольчої продукції залишається актуальною темою наукових досліджень в силу її тісної залежності від стану зовнішнього середовища та умов функціонування підприємств-виробників продукції – відповідно до їх змін вимагає диверсифікації та вдосконалення теорія конкуренції і конкурентної боротьби як реакції на зміни економічного середовища розвитку підприємництва, що виражається у змінах в характері конкуренції. Основними із таких змін за час інтенсивного розвитку економіки були зміни технологічної конкуренції на сировинну, потім – на ринково-збутову, далі послідовно – на витратну, масштабну, управлінську, сервісну, маркетингову, інформаційно-інжинірингову. Цінові методи конкурентної боротьби поступово змінились на нецінові, головним із яких, починаючи десь із середини 50-х років минулого століття, стала якість продукції. В цей період принципово змінились погляди на проблеми якості продукції як основи конкурентоспроможності. Виникли стандарти серії ISO 9000, з'явилась і стали широко використовувати

як корпоративний стандарт система Total Quality Management-TQM – система загального управління якістю [8].

Підвищення конкурентоспроможності вітчизняних промислових підприємств для України є стратегічно важливим, адже їх розвиток не лише позитивно впливає на динаміку економічного зростання в країні, а здатен забезпечити вагоме місце держави в когорті світових країн – лідерів із виробництва продуктів харчування [2].

Розвиток конкуренції на ринку продовольчої продукції в Україні доцільно розглядати виходячи з нейтралізації його деформацій в контексті комплексу економіко-правових заходів: подолання негативного впливу тіньового сектора економіки на конкуренцію; упорядкування та оптимізації системи державної підтримки окремих суб'єктів господарювання; захисту економічних інтересів України на світових товарних ринках шляхом створення для вітчизняних суб'єктів господарювання належних умов здійснення зовнішньоекономічної діяльності та захисту інтересів вітчизняних суб'єктів господарювання в разі порушення іншими державами антидемпінгових процедур; створення ефективного маркетингового середовища як одного з пріоритетів під час реалізації державних, галузевих та регіональних програм з питань соціально-економічного розвитку; сприяння узгодженим діям вітчизняних суб'єктів господарювання, спрямованим на підвищення їх конкурентоспроможності на світових товарних ринках, за умови недопущення усунення чи обмеження конкуренції на відповідних товарних ринках України; підтримки на державному рівні формування конкурентного продовольчого ринку в контексті активізації процесу агропромислової кооперації.

Ефективне функціонування ринку продовольчої продукції України залежить від ступеня розвитку конкурентного середовища. Проблемними аспектами у сфері розвитку та захисту конкуренції на ринку продовольчої продукції в Україні є недостатній рівень кадрового, матеріально-технічного, фінансового забезпечення та ступінь ефективності механізмів спостереження за рівнем монополізації ринку (сукупною часткою монополічних утворень на ринку) і його контролем. Під останнім варто розуміти вирішальний вплив однієї чи декількох пов'язаних юридичних та/або фізичних осіб на господарську діяльність суб'єкта господарювання чи його частини, який здійснюється безпосередньо або через інших осіб, зокрема завдяки: праву володіння чи користування всіма активами чи їх значною частиною; праву, яке забезпечує вирішальний вплив на формування складу, результати голосування та рішення органів управління суб'єкта господарювання; укладенню договорів і контрактів, які дають можливість визначати умови господарської діяльності, давати обов'язкові до виконання вказівки або

виконувати функції органу управління суб'єкта господарювання; заміщенню посади керівника, заступника керівника спостережної ради, правління, іншого наглядового чи виконавчого органу суб'єкта господарювання особою, яка вже обіймає одну чи кілька із зазначених посад в інших суб'єктах господарювання; обійманню більше половини посад членів спостережної ради, правління, інших наглядових чи виконавчих органів суб'єкта господарювання особами, які вже обіймають одну чи кілька із зазначених посад в іншому суб'єкті господарювання [1].

Боротьбу конкурентних взаємодій фірм на регіональному продовольчому ринку можна здійснювати в такий спосіб [5]:

1. Суб'єкти продовольчого ринку (окремі фірми) борються за вигіднішу ринкову позицію на продовольчому ринку. Ця боротьба виявляється у прагненні кожного з них завоювати свого постійного клієнта, що цілком можливо на регіональному ринку;

2. Конкуруючі фірми винаходять конкурентні стратегії і шляхи для реалізації цих стратегій (наприклад, гнучка цінова політика, біопродовольство та ін). Фірми обмежені в основному своїм розумінням про те, що і як спрацює на цьому ринку і що взагалі є юридично законним внаслідок сучасної недосконалої чинного законодавства;

3. Свіжий конкурентний поштовх здійснюється час від часу одним або багатьма суперниками, які поновлюють свої стратегії завоювання нових ніш продовольчого ринку для поліпшення своїх позицій або з метою захисту вже завойованої переваги;

4. З багатьох міркувань фірма має вагомий причини вибирати конкурентні стратегії, що однаковою мірою не можуть бути про дубльовані [6]. Пропонуючи покупцям щось таке, що не може бути швидко, легко або дешево продубльовано, фірма здобуває гарний ринковий успіх (випуск нової якісної продукції, зручна розфасовка, високоякісна упаковка);

5. Міжфірмове суперництво може скінчитися як успіхом, так і програшем;

6. Акції і контракції фірм суперників, в остаточному підсумку виливаються в створення нових умов попиту і пропозиції або в реагування на умови продовольчого регіонального ринку, що створилися.

Механізми формування, функціонування і адаптації регіонального продовольчого ринку повинні будуватися з урахуванням об'єктивної реальності загальнодержавного економічного простору, в якому здійснюються повні цикли відтворення основних і оборотних фондів, трудових ресурсів, частини національного багатства, грошового обігу, виробництва, розподілу, обміну і споживання продукції, а також відбувається взаємодія загальнодержавних, регіональних і місцевих органів управління.

Не дивлячись на те, що на регіональному продовольчому ринку функціонують тисячі товарови-

робників з різними формами власності і господарювання, у сфері агропромислового виробництва внутрішньогалузева конкуренція відсутня. Вона з'явиться лише за умови рівноваги між попитом і пропозицією, яка в даний час порушена через відсутність організованих ринків кормів, засобів виробництва, будівельних матеріалів, необхідних для розвитку товаровиробництва.

Конкуренція за допомогою системи ринкових відносин і цінового механізму координує виробництво матеріальних благ, проте в сільськогосподарському виробництві дана конкуренція не здійснюється, оскільки держава не виконує функції цінового регулювання, кредитування і дотування сільських товаровиробників [10].

Для перетворення конкуренції в дійсно ефективну силу розвитку агропромислового виробництва, необхідна не тільки наявність на продовольчому ринку великого числа незалежних товаровиробників, а, в першу чергу, досягнення оптимальних співвідношень між попитом і пропозицією на сільськогосподарську продукцію і продукти її переробки. Це може бути забезпечено лише за умови відчутного збільшення об'ємів виробництва. Окрім цього, для успішного функціонування конкуренції на продовольчому ринку необхідно встановити державний контроль за дотриманням цінового паритету і покінчити з необґрунтованим накручуванням цін, що виникає внаслідок наявності великого числа посередників і перекупників.

Успішне функціонування цивілізованого регіонального продовольчого ринку в даний час обумовлене не стільки визначенням його необхідності, скільки витратами часу на пошук свого місця і напрямів діяльності в економічній системі координат галузі, області, регіону. Тому міру економічного виживання, адаптації суб'єктів ринку визначатиме точний розрахунок конкурентоспроможності продукції або надання послуг [9].

Основними шляхами підвищення конкурентоспроможності переробних підприємств продовольчої продукції на вітчизняному та іноземних ринках є розробка маркетингової стратегії, яка включає в себе такі етапи: активна рекламна діяльність про потенційні можливості підприємства, інформаційна інтервенція по усіх засобах інформаційного забезпечення про діяльність підприємства та його продукцію, забезпечення високої якості продукції, дотримання міжнародних стандартів [1].

Перспективність побудови високоефективної і конкурентоспроможної економічної стратегії розвитку продовольчого ринку пов'язана з процесами, що відбуваються усередині регіонального господарства. У першу чергу, це стосується сприйнятливої до інновацій економіки. Хід інноваційного процесу регіону обумовлений його проходженням через визначені послідовні стадії господарського розвитку. Вище уже відзначалася роль інновацій для конкурентоспроможності економіки.

Висновки. Велике значення для формування сучасного потенціалу продовольчого ринку регіону має фактор міжрегіональної конкуренції усередині країни за вихід на світовий ринок. Ми вважаємо, що останнє безпосередньо залежить від макроекономічної і структурної політики й обумовлено спрямованістю стратегії територіального розвитку країни. Головною проблемою тут є посилення неоднорідності розвитку регіонів у зв'язку з різними наявними в них експортними можливостями. В умовах України конкурентна боротьба між її суб'єктами за можливості використання переваг міжнародного поділу праці має різні наслідки. Господарство одних регіонів уже займає певні позиції у світовій економіці, господарство ж інших поки знаходиться в пошуку своєї ніші на зовнішніх ринках. І така різниця між регіонами за ступенем розвиненості експорту продовольчої продукції значною мірою впливає на їхнє фінансово-економічне становище через одержуваний прибуток. Сучасний потенціал регіональних продовольчих ринків справляє істотний вплив на фінансово-економічний стан і обсяг продовольчого виробництва територій країни.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бойко Є.О. Стратегічні перспективи конкурентоспроможності переробних підприємств продовольчої продукції / Є.О. Бойко, Є.О. Козачок // Формування стратегії науково-технічного, екологічного і соціально-економічного розвитку суспільства: Матеріали II міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф. 5-6 грудн. 2013 р. м. Тернопіль – С. 119-120.
2. Бойко Є.О. Шляхи підвищення міжнародної конкурентоспроможності вітчизняних переробних підприємств харчової промисловості / Є.О. Бойко, Р.С. Решетнік // Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. – Бердянськ. – 2015. – № 1(29). – С. 50-54.
3. Глібов Р.В. Конкуренція на ринку продовольчої продукції: проблеми та перспективи розвитку для України / Р.В. Глібов // ВІСНИК ЖДТУ. – 2008. – № 1 (43). – С. 152-156.
4. Ильина З.М. Рынки сельскохозяйственного сырья и продовольствия : [учеб. пособ.] / З.М. Ильина, И.В. Мирочичкая. – Минск : БГЗУ, 2001. – 226 с.
5. Іртицева І.О. Обґрунтування концепції стратегічної програми в антикризисному управлінні / І.О. Іртицева, С.М. Мінакова // Економіст. – 2014. – № 11. – С. 38-40.
6. Іртицева І.О. Стратегічне антикризове управління як основа підвищення конкурентоспроможності національної економіки / І.О. Іртицева, Т.В. Стройко // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2015. – № 3. – С. 146-149.
7. Карпенко Н.В. Господарські зв'язки в інфраструктурному комплексі продовольчого ринку України / Н.В. Карпенко // – Полтава: РВВ ПУСКУ, 2004. – 122 с.
8. Кіт В.Г. Організація постачання сировини переробним підприємствам / В.Г. Кіт, О.Р. Сафін, С.М. Марич // Економіка АПК. – 2001. – № 9. – С. 100.
9. Лабунська-Шелест О.В. Адаптація регіонального продовольчого ринку до нових умов господарювання / О.В. Лабунська-Шелест // Вісник Хмельницького національного університету. – 2009. – № 2. – Т. 1. – С. 47-49.
10. Stroiko T. Implementation of european quality standards as a factor of increasing of competitiveness in food industry of Ukraine / T. Stroiko, Y. Boiko // Економіст № 5. – 2014. – С. 36-38.